

INGLIZ TILIDAGI “TH” HARF BIRIKMASINI TALAFFUZ QILISHDA YUZAGA KELADIGAN MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO‘LLARI

Tilavov Ixtiyor Maxmud o‘g‘li

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti Tarjimonlik fakulteti 3-bosqich talabasi

Dunyo hamjamiyatida XVII asrdan buyon o‘z mavqeyini yo‘qotmay kelayotgan ingliz tiliga borgan sari talab ortsa ortib borayaptiki aslo kamaygani yo‘q. O‘zbekistonda ham ingliz tili juda rivojlanib bormoqda. Hattoki, maktablarimizda 1-sinfdanoq ingliz tili darslari o‘tila boshlandi. Bu albatta quvonarli hol, negaki bola qancha kichkinaligidan shu tilga mehr berib uni o‘rganishga bel bog‘lar ekan, katta yoshdagilarga nisbatan bu biroz bo‘lsada yengil kechadi. Zero, dono xalqimiz aytganidek, “Yoshlikda olingan bilim, toshga o‘yilgan naqshdir.” Boshlang‘ich sinflarda boshlangan ingliz tili yuqori sinflarda, (kollej, litseylarda, hozirgi kunga kelib) 10-11- bitiruvchi sinflargacha uzluksiz davom etib kelmoqda. Qolaversa bu estafetani oliy o‘quv yurtlari mamnuniyat bilan davom ettirishmoqda. Ingliz tilini o‘rganish uchun shart sharoitlar Sovet hukumati davriga qaragandan hozir ancha yaxshi. Ingliz tilini o‘rgatishda davlat tashkilotlaridan tashqari O‘quv markazlari, Yoshlar ittifoqi huzurida bepul qo‘shimcha darslar, elchixonalar tasarrufidagi madaniyat markazlari biz yoshlarni o‘z bag‘riga chorlamoqda.

Har yerni qilma orzu, har yerda bor tosh-u tarozi deganlaridek, ingliz tilini o‘rganish jarayonida ham bazi bir qiyinchiliklarga dush kelinadi. Birinchi tafovut bu ingliz tili va o‘zbek tili so‘z tartibi. Ingliz tilida Ega+kesim+to‘ldiruvchi (aniqllovchi) istalgan joyda kelishi mumkin. Qat’iy o‘ringa ega emas) ko‘rinishida bo‘lsa, [1. 8-bet]- o‘zbek tilida Ega+ikkinchi darajali bo‘laklar+kesim shakli ko‘proq kuzatiladi. Bu hol til o‘rganishdagi qiyinchiliklarning eng asosiylaridan biri. Ikkinchi farq bu ikki til ya’ni ingliz tili va o‘zbek tili alifbolaridagi qisman noo‘xshashliklar.

To‘g‘ri, o‘zbek alifbosi lotin tiliga asoslangan, lekin harflar talaffuzida farqlar mavjud. Ingliz tilida 26 ta harf bor. Harf – alifbo sirasida bo‘lgan, yozuvda nutq tovushlarini (fonemalarni), ularning variantlari va ba’zi bir qo‘shilmalarini ifodalash uchun xizmat qiladigan bosma yoki yozma grafik belgi. Ingliz tilida harflar ikki turga: vowels (unli) va consonants (undosh)ga bo‘linadi. Unli harflar (vowels) 5 ta: a, e, i, o, u. Unli tovushlar – og‘iz va bo‘g‘iz bo‘shlig‘ida hech qanday to‘siqqa uchramay hosil bo‘ladigan, tarkibi ovozdan iborat (shovqin deyarli ishtirok etmaydigan) tovushlar. Undosh harflar (consonants) esa 21 ta: b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, w, x, y, z. Undosh tovushlar – og‘iz va bo‘g‘iz bo‘shlig‘ida turli to‘siqlarga uchrab paydo bo‘ladigan, tarkibi faqat shovqindan yoki ovoz va shovqindan iborat tovushlar. [<https://hasanboy.uz/ingliz-alifbosi-1-dars/>].

Bundan tashqari, ingliz tilida harf birikmalari ya’ni ikki harf qo‘shilgan holda bir tovushni beradigan harflar mavjud. Bular:

c va h qo‘shilib ch (child [chayld]-bola)

s va h qo‘shilib sh (sheep [shi:p]- qo‘y)

ph=f (photo [foto] – foto)

th=z yoki s (z o‘qilishi: they [zey]-ular, s o‘qilishi: thank you [senk yu]-rahmat) [

<https://hasanboy.uz/ingliz-alifbosi-1-dars/>].

Qachon z yoki s o'qilishi bo'yicha aniq qoida yo'q. Shuning uchun so'z yodlayotganda uning o'qilishiga e'tibor berib yodlash kerak. "Th" so'z brikmasini talaffuz qilishda tabiiyki muammo mavjud bo'ladi. Chunki o'zbek alifbosida bunday harf birikmasi yo'q. Tilning uch qismini pastki va tepa jag'lar bilan nomiga tishlab turib s va z harflarini talaffuz qilish "th" harf birikmasini to'g'ri aytishga yordam beradi. Bu jarayon boshida biroz qiyinchilik tug'dirishi tabiiy hol. Nutq so'zlab turgan paytda tilni og'izdan chiqarib "th" harf birikmasini talaffuz qilish qiyin albatta, lekin bu hol siz to'g'ri talaffuz qilishni o'rganganingizdan keyin hech qanday muammo tug'dirmaydi. O'rganishga yordam beradigan usullardan yana biri bu – siz tilingizni tishlab harflarni takrorlayotganingizda ko'zguga qarab o'z aksingizni ham ko'rib turishingiz katta natija beradi.

Ko'plab netiv spikerlar (native speakers) ingliz tilidagi "th" ni /θ/ o'rniga /t/, /f/ yoki /s/ dek talaffuz qiliadilar, / ð/ o'rniga esa /d/, /v/ yoki /z/ dek talaffuz qiladilar.

Masalan,

Ba'zi Irlandiyalik spikerlar thick / θik/ ni xuddi tick /tik/ dek talaffuz qiladilar.

Ba'zi Londonlik spikerlar three / θri:/ ni xuddi free /fri:/ dek talaffuz qiladilar.

Ba'zi Nigeriyalik spikerlar esa then /ðen/ ni xuddi den /den/ dek talaffuz qiladilar.

E'tibor bering, kam miqdorda bo'lsa ham ba'zi joy va inson nomlari tarkibidagi "th" xuddi /t/ dek talaffuz qilinadi. Masalan, Thailand, Thomas va hk. [2. 42-bet]

Native speakers – bu ma'lum bir hudud tilida gaplashuvchi shu yerlik mahalliy aholi.

Quyida sizga jadval asosida qaysi so'zlarda s, qaysi so'zlarda z o'qilishiga misollar berilmoqda.

Th – z Th – s

That – o'sha

This – bu

They – ular

Then – keyin, so'ngra

There – u yerda, o'sha yerda

Father – ota

Brother – aka yoki uka

Together – birgalikda Thanks – rahmat

Thing – narsa, buyum, predmet

Three – 3 (sanoq son)

Theater – teatr

Thursday – payshana

Both – ikkala, har ikkisi

Month – oy (oy nomlariga nisbatan)

Thirteenth – o'n uchunchi (tartib son)

Siz gaplashayotgan odamlarni diqqat bilan tinglang, ularning intonatsiyalarini va talaffuzlarini takrorlashga harakat qiling. Ingliz tilidagi o'zbek tilida bo'lmagan tovushlar qanday talaffuz qilinishini tushining: lablar va tilning pozitsiyasi ustida ishlang va harflarning talaffuzini eslashga harakat qiling.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Step by step. Shahboz Toshpo'latov, Toshkent. "Tafakkur" nashriyoti 2020. ISBN 978-9943-24-285-2

2. English Pronunciation in use. Self-study and classroom use. Mark Hancock. Cambridge university press. ISBN 0-521-00185-4.

3. <https://hasanboy.uz/ingliz-alifbosi-1-dars/>.